

Richard Holbrooke

Bugün burada sizlerle olmak benim için büyük bir onur kaynağı. Sabancı ismi aslında Türkiye'nin endüstriyel ve ekonomik başarısıyla eşdeğerdir. Sabancı, Orta Anadolu'da mütevazı bir başlangıçla yola çıktı, daha sonra vizyon sahibi Sakıp Sabancı'nın liderliğiyle söz konusu kurum, dünyanın en güçlü aile şirketlerinden biri haline geldi. Bu, gerçekten hepimize ilham vermesi gereken bir hikâye. Amerikalılar sıfırdan zengin olma hikâyelerine bayılırlar, çok gurur duyarlar ve Amerikalılar bu iş sadece Amerika'da başarılabilir diye düşünürler. Aslında Sabancı'nın yaşadıklarını onlar da dinlemeli.

Sabancı sadece devasa bir şirket grubunu yansıtmıyor, aynı zamanda hayır işleri de yapan müthiş bir kurum. İşte İstanbul'da Sabancı Üniversitesi gibi büyük bir üniversiteyi kurmuş olan bir grup bu, aynı zamanda 100'den fazla sağlık, eğitim ve kültür merkezine imzasını atmış bir kurum. Şu anda, Sabancı Üniversitesi'ndeki öğrencilere ve öğretim görevlilerine hitap etme fırsatı elde etmiş olmaktan mutluluk duyuyorum, onların sorularını dört gözle bekliyorum.

Sabancı Grubu'nun Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı, çok vizyon sahibi bir kişidir, Avrupa'nın en güçlü kadınları arasında tanımlanıyor genellikle. Aslında bu ifade benim kulağımı tırmalıyor. Kadın olsun, erkek olsun, hem Avrupa'da, hem de dünyada en güçlü insanlardan biri Güler Sabancı. Kedisine çok teşekkür etmek istiyorum. Sabancı Grubu'nun yaptığı çeşitli kültürel projelerden birisi de işte şu anda içinde bulunduğumuz konferans serisi. Strow ve siz bana bu davetiyeyi getirdiğiniz için sizlere özellikle teşekkür etmek istiyorum, umarım beklentilerinizi karşılayabileceğim.

Evet, Türkiye tarihinde yine hayati anlarından birini yaşıyoruz. Profesör Christine Philiou'nun da söylediği gibi, gerçekten tarih çok önemlidir, hakikaten önemlidir. Türkiye, son 85 yılda birçok böylesi hayati karar anı yaşadı. Tarihi kayıtlara baktığımızda çeşitli görüşler olduğunu görüyoruz, ancak genel trend çok açık. Atatürk'ün bıraktığı sıra dışı miras Türkiye'yi hâlihazırdaki mevcut yoluna oturtmuştur. Geçtiğimiz son yüzyıla baktığımızda, siyasi becerisi ve vizyonu Atatürk kadar güçlü olan, Mustafa Kemal Atatürk kadar güçlü bir miras bırakan kimse olmadığını görüyoruz. Atatürk, modern Türkiye devletini kurdu, aynı zamanda canlı laik bir demokrasinin de temelini attı ve bu demokrasi de başarılı oldu.

Bu haftaki *Economist* dergisinde yayımlanan başmakalede şöyle bir ifade kullanılıyor: Türkiye inanılmaz bir yer, tamamen laik demokrasisi olan, ağırlıklı olarak Müslüman bir ülke bu, aynı zamanda İslam ve demokrasinin birbiriyle uyumlu olmadığı konusundaki yaygın görüşün yanlış olduğunu gösteren bir ülke. Yine *Economist*'in ifade ettiği gibi, yıllar içerisinde Türk demokrasisi canlı, ancak aynı zamanda da kırılabilir bir demokrasi olduğunu gösterdi. Aslında ben de bugün Türkiye tarihindeki kırılabilir bir zamanda size hitap ediyorum. Onun için sizin iç siyasi konularınıza müdahale etmemem çok önemli. Bu nedenle özellikle 22 Temmuz'da yapılması planlanan seçimlerle ilgili yorumda bulunmayacağım, yani bu konuda belirli bir tercih veya konum içeren herhangi bir yorum yapmayacağım. Ancak, Türkiye'nin geleceğine tüm kalbimle inandığımı söylemek istiyorum.

Türkiye, müttefikleriyle, kurumlarıyla, özellikle de Avrupa Birliği'ne zaman içinde tam üye olacak olmasıyla Batı dünyasının çok önemli bir parçasıdır. Ancak, demokratik olarak adım atan Türk halkı, kendi içinde ve aynı zamanda Türkiye'nin yaşadığı tehlikeli mahallede ne yapacağı konusunda kendi başına karar verecektir. Bir Amerikalı olarak ben de özellikle seçimler konusunda herhangi bir görüş bildirme konusunda çok çekingen davranıyorum. Biz altı yıl önce yaptığımız seçimlerde Amerikan Yüksek Mahkemesi'nde verilen bir kararla nihai sonuca ulaşabildik.

Atatürk'ün kurmaya çalıştığı Türkiye'de temel bir fikir vardı, bu da yeni cumhuriyetin Batılı olmasıydı. Bu, temel kavram olarak karşımıza çıkıyor. Tabii ki, bugün Batılı olmak o dönemdeki anlamıyla Batılı olmaktan çok farklı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında durum çok farklıydı, Atatürk'ün cumhuriyeti kurduğu dönemde de durum çok farklıydı. Türkiye'de demokratikleşme sürecini başlatan ve her zamanki gibi çok parlak ve öngörülü bir lider olarak davranan Atatürk, Batı'nın ve Türkiye'nin hangi yönde ilerleyeceğini tahmin ederek birbirlerine yakınlaşacaklarını düşündü.

NATO'ya üyeliğin ve ardından eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın reformları sonrasında Türkiye'nin daha açık bir toplum haline geldiğine şahit olurken, aynı zamanda Batılı kimliğinin köklerinin de daha güçlü hale geldiğini görüyoruz. 2004 yılında Avrupa Birliği'nin de açık bir biçimde ifade ettiği gibi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni gerçekleştirme konusunda attığı adımlar, tam üyelik müzakerelerinin önemli bir başlangıç adımını oluşturdu. Burada kökler zaman içinde gelişecek ve ağaç meyve verecektir, ancak ağacın meyve vermesi için Türkiye'nin yüzünü Batıya çevirmesi çok önemli.

Türkiye ve Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri beni yakından ilgilendiriyor. Bence burada son dönemde yaşanan siyasi krize baktığımızda önemli olan şey, Türkiye'nin Batılı bakış açısını devam ettirmektir. Ancak, iki şeye daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Öncelikle, Türk demokrasinin bu krizi aşabilecek güçte olduğuna inancım hâlihazırda sürüyor. Partilerin her biri, belli bir aşamada son birkaç ay içinde ellerindeki kartları biraz fazla zorlamış olabilirler, ancak artık ileriye doğru ilerleyecek güce sahipler.

22 Temmuz'da seçimlerin yapılması bekleniyor, Türk halkı çok açık bir biçimde bir sonraki hükümeti kimin oluşturacağını oylarıyla belirleyecek, yine bir sonraki seçim olan cumhurbaşkanlığı seçiminde de liderliği kimin yapmasını istediğini tayin edecek. Genel seçim kampanyasının ve daha sonra cumhurbaşkanlığı seçimi konusundaki müzakerelerin zorlu geçmesi tabii ki çok doğal. Süreç burada meşakkatli ve partizanca olacaktır ama bu demokrasilerin doğal bir sürecidir. Bu süreç devam ettikçe tabii ki önemli olan şey, Türkiye'nin hukukun üstünlüğüne ağırlık veren bir ülke olduğunu çok açık bir biçimde ortaya koymasındır.

Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin kelimenin tam anlamıyla Batılı bir ülke olduğunu gösterecek biçimde davranması gerekiyor. Batılı olmanın en güzel yansımalarından biri, bence hukukun üstünlüğüne saygı göstermektir. İstesek de, istemesek de dünyadaki diğer ülkeler, Türkiye'yi, bir sonraki hükümetin seçilme sürecine ve aynı zamanda eskiden Atatürk'ün oturduğu koltuğu kimin dolduracağına bakarak değerlendirecektir. İstesek de istemesek de, bu noktada, Atatürk'ün mirasını

koruyabilecek özelliklere sahip kişilerin seçilmesi gerekiyor. Batı'nın bakacağı unsur bu olacak. 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde seçimler büyük bir travma olarak karşımıza çıktı. 2007 yılında Türkiye'ye baktığımızda, Türkiye'nin tarihi, coğrafi konumu ve komşularındaki durumlar göz önünde bulundurulduğunda, bu sürecin de en az ABD'de olduğu kadar dramatik olacağını düşünebiliriz.

Her taraftan baktığımızda Türkiye'nin gerçekten müthiş bir sınavla karşı karşıya olduğunu görüyoruz. Mahallenizi bir düşünün, çevrenizi, komşularınızı bir düşünün, doğuda Ermenistan var, burada eski ilişkilerin tarih üzerindeki yükü hâlâ devam ediyor. Güneybatıda Kıbrıs var, hâlâ bölünmüş ve sorunlu, Kıbrıs'ın kuzeyi Avrupa Birliği'nin talepleri nedeniyle hale izole durumda. Türkiye'nin güney ve güneydoğusuna baktığımızda, gerçekten çok tehlikeli ve istikrarsızlığı bozan dini diktatörlükler olan İran ve Irak isimli iki komşusu var, birinde de iç savaş sürüyor. Daha sonra Irak Savaşı'na tekrar döneceğim. Son olarak da Avrupa Birliği'ni düşünmek gerekiyor.

Tabii ki sürpriz değil, ama Avrupa Birliği'nin liderlerinin ve vatandaşlarının çoğu aslında Türkiye'nin stratejik ve tarihi önemini göz ardı ediyorlar ya da göremiyorlar. Avrupa'da yaşayan ve önemli Müslüman azınlıkları olan birçok Avrupalı, bir bakıma nüfusu ağırlıklı olarak Müslüman olan bir ülkenin Avrupa Birliği'ne girişinin sonuçlarından endişeleniyor. Bu endişeler özellikle de son zamanlarda örneğin Londra'da, Madrid'de yaşanan terör saldırıları sonrasında daha da güç kazandı. Ama tekrar söylüyorum, tabii ki bu terör saldırılarına müdahil olan bir Türk yoktu. Onun için Türkiye'de yaşananları takip eden veya takip etmeye çalışan bizler; bu arada takip etmeye çalışan diyorum, çünkü ABD medyası Türkiye'yi çok yetersiz biçimde ele alıyor. Ama tekrar söylüyorum, Türkiye'de yaşananları takip etmeye çalışan bizler, Avrupa Birliği liderleriyle uzun süredir temas içindeyiz, Türkiye'ye kapıyı açmalarını istiyoruz. Kamuoyu yoklamalarında Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen Türk sayısının azaldığını görmek bizi şaşırtmıyor, çünkü Avrupa Birliği kuralları değiştirmeye devam ediyor. Yani siz diyelim ki bir kulübe üye olmak istiyorsunuz, o kulüp sizi üye yapmak istemiyor, o zaman zorla o kulübe girmenin anlamı nedir? Ancak, bu gerçekten talihsiz bir eğilimdir. Ümit ediyorum ki, hem Türkiye, hem de Avrupa Birliği, Türkiye'nin tam üyeliği için müzakere sürecinde daha yoğun çaba sarf edeceklerdir. Bu yolun inişli, çıkışlı olacağından eminiz, hatta Fransa'da pazar günü yapılan seçimlerden sonra durum daha da inişli, çıkışlı olacak. Ancak, Türkiye ve Avrupa, geçmişte olmadığı kadar birbirine çok ihtiyaç duyar bir konumda.

Türkiye'nin güneyinde her şey alt üst olmuş durumda. Avrupa Birliği'nin bir parçası olan Türkiye, Avrupa için de, ABD için de daha iyi olacaktır, Türkiye için de daha iyi bir konum olacaktır bu. İki dünya arasında gidip gelen ve NATO üyeliği dışında herhangi bir güvenlik bağlantısı olmayan bir Türkiye'ye kıyasla Avrupa Birliği üyesi bir Türkiye, çok daha iyi olacaktır. Tabii ki Türkiye'nin NATO'nun bir parçası olması, ABD için ve aynı zamanda Avrupa Birliği'ne üye olan ama İsveç, İzlanda, Malta ve Kıbrıs gibi NATO'ya üye olmayan ülkeler açısından da çok önemli. Türkiye'nin Avrupa Birliği kriterlerini yerine getirme şansı göz ardı edilmemelidir. Tabii ki, burada özel ekonomik endişeler olduğunun farkındayız. Ancak, Türkiye'nin önünde uzun bir müzakere süreci var, bu sorunlar da bu süreç içinde halledilebilir. Türkler, özellikle şu anda kendilerine şöyle bir soru soruyorlar: Acaba Avrupa Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne dâhil etme

konusuyla tekrar ne zaman ilgilenmeye başlayacak? Bu sorulara yanıt vermek çok zor, özellikle de Fransa'da Nicolas Sarkozy'nin zaferinden sonra bu soruları yanıtlamak zor. Bir de tabii İngiltere'de Tony Blair'in konumundan ayrılmak üzere olduğunu biliyoruz.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini sorun değil fırsat olarak gören liderler, yavaş yavaş siyasi dünyadan ayrılıyorlar ve onların yerine geçen kişiler hem stratejik hem de siyasi açıdan çok farklı bir siyasi ortamda olgunlaşmaya başlayacak. Avrupalıların tam olarak Avrupa Birliği'nin nasıl gelişmesini istediğini belirlemesi de uzun sürecek. Aynı zamanda kendi içlerindeki Müslüman nüfuslarıyla ilgili ağırlıklı olarak olumsuz algılamalarının değişmesi de uzun zaman alacaktır. Avrupa'nın aşması gereken temel engellerden biri de bu. Avrupalı yeni nesil liderlere baktığımızda, özellikle daha önceki liderlere kıyasla jeostratejik vizyona ve devlet yönetimi konusundaki beceriye sahip olmaları için belki de biraz zamana ihtiyaçları olduğunu görüyoruz. Ancak, zaman geçtikten sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine kapı açmayı kabul edebileceklerdir.

Fakat, Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn, son birkaç gün içinde durumu sakinleştirmek için elinden geleni yaptı. Olli Rehn, bakın aynen alıntı yapıyorum, şöyle diyor: "Türkiye'ye karşı taahhüdümüzü yerine getirmek için üyelik sürecini canlı ve ileriye dönük bir biçimde ayakta tutarak adil ve sağlam bir tavır içinde olmalıyız." Ben hâlâ bu hedefin gerçekleşeceği yönündeki inancımı koruyorum. Tabii bu gerçekleştiğinde Avrupalı liderlerin Türkiye değerlendirmesinde, Türkiye'nin 1999, 2000, 2004'te olduğu gibi kurucusunun vizyonu doğrultusunda, Batılı kimliğiyle barışık ve bu yönde ilerlemekte kararlı olduğunu göstermesi kritik bir konu olarak gündemde olacaktır.

Türkiye ile ilgili bu genel bakış açısı, özellikle tabii bu bölgenin değerlendirmesini de içermelidir. Yani, ABD'yi doğrudan ilgilendiren unsurlar da var burada. Tabii, bu unsur Irak bildiğiniz gibi... Irak, şu anda ABD için çok ciddi bir uluslararası sorun oluşturuyor, ABD tarihindeki en ciddi sorunlardan biri... Vietnam'dan bile daha kötü bir durumdayız. Ben Vietnam'da üç yıl boyunca çalıştım, yedi yıl süresince de Vietnam'da, Saygon'da, Paris'te ve Washington'da yine bu Vietnam konusunda çalıştım. Vietnam'dan daha kötü bir şey olamaz diye düşünüyordum, ancak Irak gerçekten Vietnam'dan daha kötü durumda bizim için.

Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasi görüşü ya da savaş konusundaki görüşü ne olursa olsun hepimizin ümidi, General David Petraeus'un liderliğindeki harekâtın başarılı olacağı yönünde. Ancak, başarılı olma şansının bu hükümet tarafından tanımlanan unsurlarıyla çok yüksek olmadığını da söylememiz gerekiyor. Eğer başarılı olunmazsa, ABD'nin karşısında çok daha zorlu seçenekler olacak.

Aslında dört seçenek var diyebiliriz; Ya bu bölgeye daha çok asker gönderilecek ya mevcut asker düzeyi devam ettirilmeye çalışılacak veya Bağdat savaşından bir şekilde çekilmeye çalışılacak ve El-Kaide ile savaş devam edecek ya da tamamen terk edilip gidilecek. Mevcut yönetim, son seçeneği kabul etmeyecektir, yani bırakıp gitmeyi tercih etmeyecektir. Onun için yanlış politikaları sonucu ortaya çıkarttığı enkazdan bir şeyler kurtarıp çıkmaya çalışacaktır buradan... Ancak, bence Başkanın Irak Savaşı'nı

bir sonraki başkana aktaracağı kesin. Bu arada, tabii Afganistan'daki savaşı da bir sonraki başkana aktaracağı kesin. Aynı zamanda İran'daki yüzleşmeyi de bir sonraki başkana aktaracağını da eklemekte fayda var.

Onun için hem Washington'da, hem Ankara'da, hem de İstanbul'da bir sonraki ABD Başkanı'nın, Oval Ofisin karşı karşıya olduğu en büyük dış politika sorunlarıyla yüz yüze kalacağı kesin. 12 Nisan 1945'te Harry Truman'ın karşı karşıya olduğu zorlu seçimden bile daha zorlu bir durum olacak bu. Tabii ki şu anda kimse 44'üncü başkanın kim olacağını bilmiyor. Ancak, başkan kim olursa olsun Irak'tan çekilme -ki, eğer savaş açık bir şekilde kazanılmazsa-, çok önemli bir öncelik olacaktır. Bence herhangi bir çekilme söz konusu ise aşırı aceleci davranmamak gerekiyor. Ancak, bir sonraki başkanın 21 ay sonra göreve geldiğinde, tam olarak neyle karşı karşıya olacağını şimdiden bilmek mümkün değil.

Bizi ve Sabancı Konferansı'nı dinleyen herkesin asıl ilgilenmesi gereken konu, aslında bu durumun Türkiye üzerinde nasıl bir sonuç yaratacağıdır. Herkesin bildiği gibi, Irak'ın kuzey bölgesinde milyonlarca Kürt var. Bu bölgede PKK adıyla bilinen bir terör örgütü var, sınırı ötesi faaliyetlerde bulunan bir örgüt bu. 1995 yılında ben Avrupa İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak görev yaparken, Türk askerleri Kuzey Irak dağlarına girerek, PKK'yı bertaraf etme amacıyla bir harekât başlattı. Kongre'nin, Türkiye'nin bu hareketine karşı çıkma yönündeki yoğun baskısı sonucu, Başkan Bill Clinton bu baskılara karşı direnmeyi başardı. Daha sonra, Türk Hükümeti ile yoğun görüşmeler yapıldıktan sonra hükümetin taahhütleri, operasyonun içeriği ve süresi bakımından sınırlı olacağı kabul edildi. Burada Kongre'nin baskısına karşı çıkıldı ve gerçekten de sınırlı bir harekât gerçekleştirildi. ABD-Türkiye ilişkileri üzerinde bunun yoğun bir etkisi olmadı, ancak o dönemden beri aslında çok şey değişti.

Bunlar zor zamanlardı. Artık Saddam Hüseyin başta ve Kürt lider Mesut Barzani'nin güçleri de Türk ordusuyla işbirliği içinde çalışıyor. ABD'nin PKK ile mücadelede eden ABD Özel Temsilciliği'nden General Joe Ralston, PKK sorunuyla askeri harekâta başvurmadan baş etmeyi hedefliyor.

Aynı zamanda, Kerkük'ün durumu da aslında işi daha da zor hale getiriyor. Ben Kuzey Irak'ta Erbil'e iki ay önce gittim, o zaman dikkatimi çeken birkaç şey oldu. Öncelikle Irak Kürdistan'ı olarak bilinen bölgeye Kerkük'ü dâhil etme konusunda Kürtler çok kararlıydı. Aynı zamanda Kuzey Irak'ta inşaatları yapan 300 civarında Türk şirketi bulunuyordu. Burada, Kuzey Irak'taki Kürtlerle Türk şirketlerindeki çalışanların ne kadar iyi anlaşmış olduğunu gördüm. Aynı zamanda, bu bölgenin Türkiye ile olan ortak yanlarının, savaştan bölünmüş Irak ile olan ortak yanlarından çok daha fazla olduğunu gördüm. Irak bayrağı hiçbir yerde görünmüyor, Kürt bayrağı dalgalanıyor, farklı bir para birimi kullanılıyor, iç sınır kontrolleri gayet güçlü. Gayet güçlü diyorum, ama dün bu sınır kontrolleri aşarak bir şekilde bir intihar bombacısı Erbil'e girdi, ilk defa Erbil'de böyle bir saldırının gerçekleştirildiğini görüyoruz. Aynı zamanda, dün yaşanan olaya kadar da barışçıl bir durum olduğunu görüyoruz.

Kuzey Irak'a yaptığımız ziyaretle ilgili *Washington Post*'ta şubat ayında bir yazı yazdım. Bazı Türk gazeteciler ve politikacılar aslında görüşlerimi ya yanlış anladı ya da yanlış yansıttı. Bir defa daha görüşümü çok açık bir biçimde ifade etmek istiyorum;

ben Irak Kürdistan'ı için bağımsızlık propagandası yapmıyorum, ancak bölge halkının yüzde 90'ından fazlasının bağımsızlık istediğini de kabul etmemiz gerekiyor. Türkiye'nin uzun vadeli stratejik çıkarları, özellikle Kuzey Irak'taki Kürt liderle birlikte çalışmanın yollarını bulmasına bağlıdır. Eğer, Irak'ta herhangi bir parçalanma durumu söz konusu olursa, Türkiye'nin Kuzey Irak ile ilişkileri çok iyi olmalıdır ki, Kuzey'deki herhangi bir kaos ortamından Türkiye zarar görmesin. Aksi takdirde böyle bir durum, yeni ve çok büyük bir sorun çıkartmanın yanında, Türkiye için PKK sorunundan bile daha beter bir sorun haline gelecektir.

İşte Irak Kürtleri de aynı şekilde PKK'yı durdurmak için, Irak toprakları üzerinde bir üs kurmalarını önlemek için ellerinden geleni yapmalılar. Aynı zamanda Türkiye'de Kürtler ile Türkler arasında gerginliği kışkırtacak hareketlerde bulunmamayı kabul etmeliler, bu bölgede istikrarı sağlamak için hazır olmalılar ve Türk Hükümeti ile çalışmaya hazır olmalılar. ABD'yi düşünecek olursak, bence ABD, her iki taraf tarafından kabul edilen ve arzulanan yönde atılan adımları desteklemeye devam etmelidir.

Bu konunun Türkler açısından ne kadar tartışmalı ve duygusal bir konu olduğunu gayet iyi biliyorum. Ancak, dostlar birbirleriyle samimi bir biçimde konuşabilmeli; bizler de dostuz. ABD-Türkiye ilişkilerinde 2003 yılından bu yana yaşanan bozulma hepimiz için çok üzüntü verici. Sizler, bizler, hepimiz bu ilişkiyi güçlendirmek için yıllar boyunca çok çaba sarf ettik. Ortak çıkarlarımız var, karşı karşıya olduğumuz ortak tehditler var. Sabancı Grubu'nun sponsorluğunu yaptığı bu konferans da, aslında bu ilişkilerin ne denli güçlendirilmesi gerektiğinin çok güzel bir göstergesi. Bu, iki ülke arasındaki açığın kapatılması açısından çok önemli. Bence Türkiye hâlâ Batı ittifakı için, Batı dünyası için çok güçlü bir köprü olmaya devam ediyor, bu özellikle radikal görüşlere karşı savaş verme açısından çok önemlidir; ABD ve Avrupa Birliği bu gerçeği kesinlikle unutmamalıdır.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.